

MONZÉGER KATALIN

JÁSZ MÁTÉ

KOZMA BORBÁLA

KÁLMÁN ORSÓLYA

OKTATÓI ZSEBKÖNYV

Oktatásfejlesztési, -módszertani és
-szervezési Központ

SEMMELWEIS EGYETEM

Kedves Oktatókolléga!

„és akkor felmerül, hogy jó, igazából ez egy szakma is, hogy ezt lehetne esetleg tanulni is” (oktatói interjú)

Az Oktatói zsebkönyv az Oktatásfejlesztési, -módszertani és -szervezési Központ (OFMSZK) kiadványa. Célja, hogy segítséget nyújtson a Semmelweis Egyetem oktatói, PhD hallgatói és minden oktatás iránt érdeklődő kolléga számára az oktatás alapvető feladataiban történő eligazodásban. Az oktatói zsebkönyv célja, hogy a kollégákat támogassa az oktatáshoz kötődő lényeges kérdések átgondolásában; a Semmelweis Egyetem, illetve az orvos- és egészségtudományi területek oktatási sajátosságainak megismerésében; megosszon Önökkel hasznos gyakorlatokat; praktikus tippeket nyújtson; új ötletek, irányokat nyisson.

Az Oktatói zsebkönyv készítésében a felsőoktatás legfrissebb szakmai tudásbázisára támaszkodtunk, bevontunk elméleti szakembereket, fejlesztőket és az egyetem gyakorló oktatóit is. A kezdetektől fogva kértünk visszajelzéseket, gyűjtöttünk sajátos „semmelweis-es” kihívásokat és meghatározó irányokat, megoldásokat. Törekedtünk a szakmai, ugyanakkor közérthető nyelvezet megtalálására.

Az Oktatói zsebkönyv egy több kötetből álló sorozat, melynek első kötetét, az „Oktató lettem” címűt tartja a kezében. Ebben az első kötetben az oktatói életút állomásait, az egyetem által támasztott elvárásokat és az oktatók számára nyitott tanulási lehetőségeket dolgozzuk fel. A kötetek az oktatói gondolkodást állítják középpontba: van, ahol a gondolatébresztő, reflektív jelleg dominál; máshol inkább a szakmai problémamegoldás logikájának lépései; de ettől függetlenül minden kötet felépítése hasonlóan alakul.

A témákat a felvetődő kérdések mentén mutatjuk be: az első egy-két oldalon egy infografika segítségével a legfontosabb inputokra fókuszálunk; majd ezeket fejtjük ki mélyebben, de tömören; végül a továbblépés, fejlődés irányába mutató további gyakorlati javaslatokat tippeket adunk; a témához használható eszközöket és további szakmai forrásokat ajánlunk.

Az Oktatói zsebkönyvet lehet, de egyáltalán nem muszáj az elejétől a végéig egyben elolvasni; inkább az a jó, ha elérhető közelségben tartjuk, adott kérdés, probléma kapcsán akár újból és újból belenézünk. Az oktatói lét, az oktatói munka egy hosszú, kalandos, de egyáltalán nem könnyű utazás, amihez reméljük, a sorozat kötetei nemcsak muníciót adnak, hanem segítenek az optimizmust is megőrizni. Ehhez kívánunk kellemes töprengést, olvasást!

Kálmán Orsolya (ELTE)
Kozma Borbála (SE, ELTE)
Jász Máté (SE)
Monzéger Katalin (SE)

Oktató lettem

Az oktatói életút állomásai

Oktató lettem - Az oktatói életút állomásai

Az oktatóvá válás gyakran egy pillanatnak tűnik: a múlt tanévben még hallgató voltam, most pedig már nekem vannak hallgatóim. Valójában egy **hosszabb tanulási folyamatról** van szó, amely már hallgatóként elkezdődik.

Az oktatói életút jellemző állomásai **nem mindig sorrendben** követik egymást. Tapasztalt oktatóként is kezdőnek számítunk, ha egy új típusú gyakorlat (pl. szimuláció) tartásával bíznak meg bennünket. Az alábbi ábra ezt a folyamatot illusztrálja.

Hallgató

rendszeresen tapasztalatot szerez az egyetemi oktatásról, demonstrátorkodik, részt vesz a kortárs oktatásban, egymás tanításában

Kezdő oktató

doktorandusz, kutató vagy klinikus; tantermi gyakorlatot vagy betegágy melletti gyakorlatot tart

Tapasztalt oktató

előadásokat tart, vizsgáztat, gyakorlatot tervez-vezet

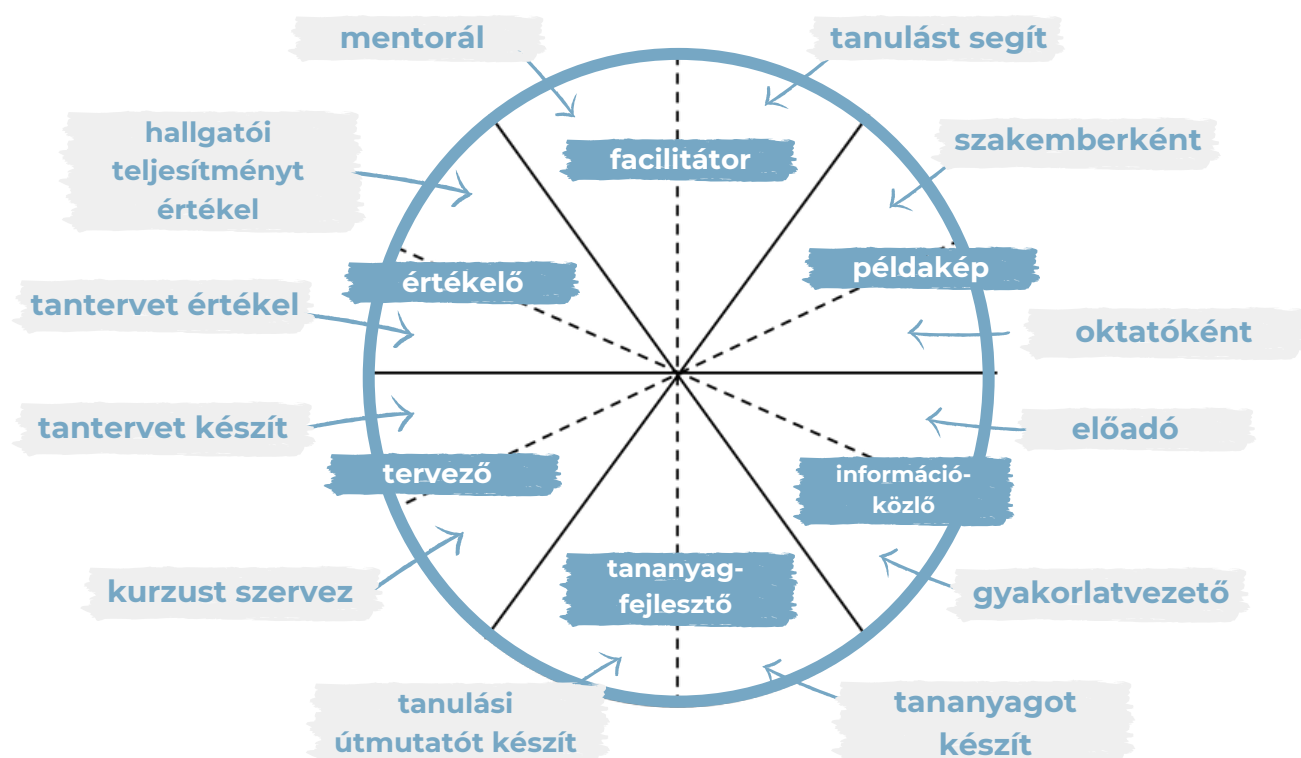
Új oktatói szerepek

tanulmányi felelős, mentor, témavezető, tananyagfejlesztő, kurzus- és képzésfejlesztő

Mit vár tőlem oktatóként az orvos- és egészségügyi területen?

Minden oktató számára fontos, hogy **többféle szerepben** helyt tudjon állni. Többek között a képzési feladatok, a hallgatók sokszínűsége és az intézményi kultúra számos módon alakíthatják ezeket a szerepeket.

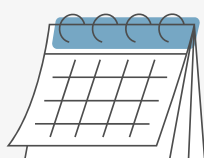
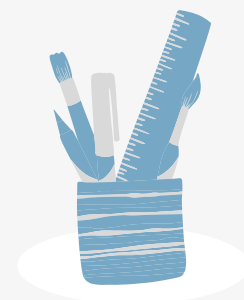
12 oktatói szerep
(Harden & Crosby, 2000)

Mit tehetek én? Hogyan lehetek eredményes oktatóként?

Oktatói tevékenységem elemzése, a tanulási szükségleteim azonosítása, **tanítási célok kitűzése, megvalósítása, értékelése és újragondolása (reflexió).**

Annak tudatosítása, hogy **milyen oktatói céljaim vannak, milyen értékeket képviselek oktatóként** (pl. élményszerű oktatás, partnerség a hallgatókkal). Ez segít abban is, hogy a tanítási helyzetekben ennek megfelelően tudjak dönteni.

A tanév tervezése tanszéki és egyéni szinten. Érdeemes átgondolni a továbbképzési lehetőségeket és a tudásmegosztási formákat, például közös akadémiai naptár készítésével.

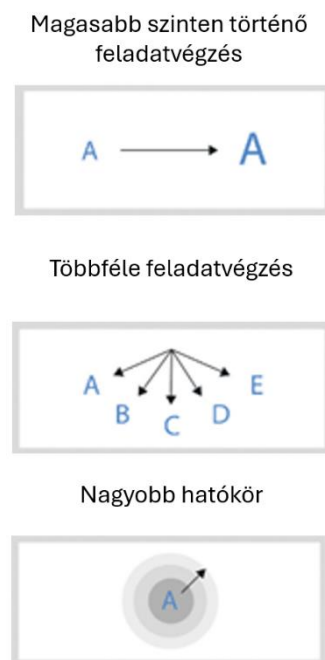
Oktató lettem: Az oktatói életút állomásai

1. Mit jelent az, hogy oktató lettem?

Bár az oktatóvá válás hosszabb tanulási folyamat, ami már hallgatóként elkezdődik, az oktatói életút első időszakát kiemelt figyelemmel érdemes kíséreni: akár mi vagyunk a kezdő oktatók, akár mi vagyunk azok, akik tapasztalt kollégaként egy új kollégát fogunk támogatni, mentorálni.

Kezdő oktatónak azt az oktatót nevezzük, aki 1-3 éve tanít és aki a tanítás során meghozandó döntések összetettsége és sokasága miatt sajátos **kihívásokkal** küzd, ami elsősorban a rutin, a gyakorlati tudás hiányára vezethető vissza. Érdemes analógiaként végig gondolni a kezdő és rutinos sakkozót: a kezdő sakkozó még inkább az egyes lépésekben gondolkodik, kevésbé lát előre, így nehezebben tudja tervezni a hosszú távú lépéseket; nehezen tud változtatni az előre eltervezetten; egy problémahelyzetben nehezebb azonosítani és elkülöníteni a fontos és kevésbé fontos jellemzőket és ezeknek megfelelően gyorsan reagálni. Emellett a kezdő oktatónak számos **előnye** származhat a kezdő pozícióból, például jól emlékszik a hallgatói tapasztalataira, könnyen megtalálja a hallgatókkal a hangot, szinte egy nyelvet beszélnek, gyakran az oktatás megváltoztatására, javítására vonatkozó céljai vannak, amiket lelkesen képvisel. Összességében tehát lényeges tudatosítani, hogy vannak kihívások, amelyek egyszerűen az oktatóvá válás sajátosságaiából adódnak a pálya elején. Ezek egyáltalán nem az egyén sikertelenségének jelei, sőt ezeket az általános **nehézségeket tudatosan lehet csökkenteni** is: például alapos kurzus- és óratervezéssel; előzetes, világos és hallgatókkal egyeztetett együttműködési szabályokkal; a hallgatók felé való nyitottsággal és a visszajelzéseik kikérésével; a saját tanításunk eredményes és kevésbé eredményes elemeinek elemzésével; tapasztalt kolléga mentorálásával; oktatókollégákkal való együttműködéssel (pl. teamoktatás).

1. ábra: Az oktatói fejlődés irányai

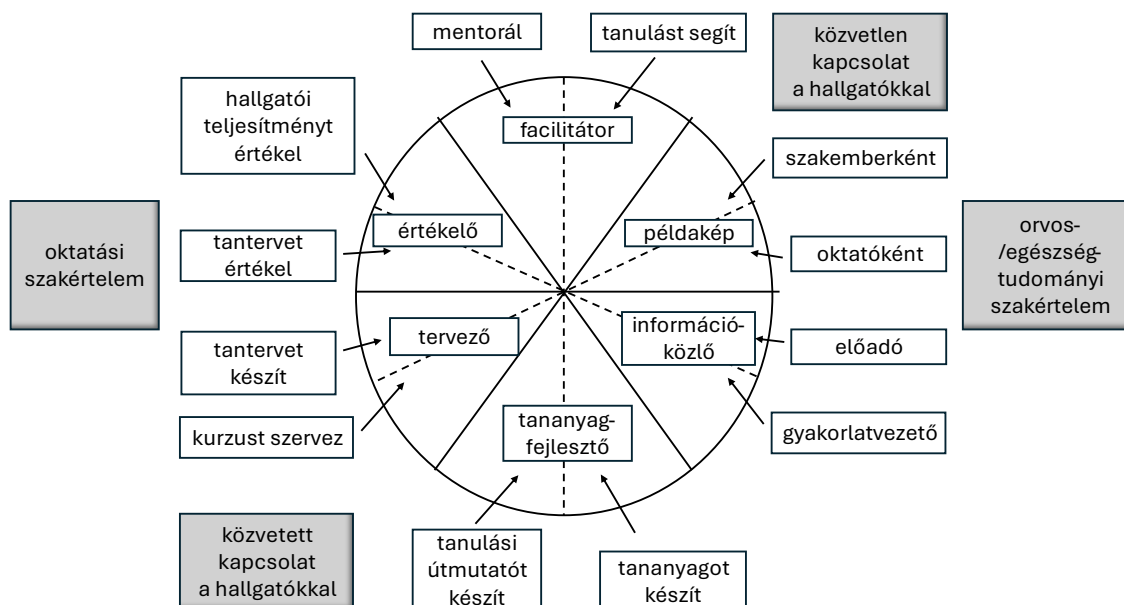
Oktatóként a **fejlődés** nem áll meg a kezdő időszak után sem, hiszen folyamatosan **egyre jobb teljesítményt** nyújthatunk egyes oktatási feladatokban, területeken, pl. pontos és elgondolkodtató kérdéseket tudunk feltenni hallgatóknak, szakszerűbb és segítő jellegű visszajelzéseket tudunk biztosítani, hatékonyabban tudunk magyarázatokat adni. De fejlődhetünk úgy is, hogy egyre **többféle feladatban és szerepben** válunk szakértőkké, pl. mentorok leszünk, tananyagot vagy képzést fejlesztünk. A fejlődésünket mutathatja az is, hogy **egyre nagyobb befolyásolási körre** teszünk szert: már nemcsak a hallgatókat tanítjuk, hanem kollégákat is mentorálunk; nemcsak egy-egy tanórát, kurzust tartunk, hanem akár egész tantervek készítésében veszünk részt; oktatói munkánk nemcsak helyi szinten, az intézményünkre, hanem nemzetközi szinten is hatással van az orvos- és egészségügyi képzésekre (Van Dijk et al., 2020).

2. Mit vár tőlem oktatóként az orvosi és egészségügyi terület?

Az oktatók tanítási feladatai, oktatói szerepei sokfélék és egyre inkább bővülnek ezek a szerepek. Ugyanúgy, ahogyan az is változik, hogy a végzett orvosoktól, fogorvosoktól, gyógyszerészekről, szakdolgozóktól milyen új kompetenciákat vár el a társadalom és a szakma. Szüntelenül újabb felsőoktatási képzések és tanulási formák jelennek meg, pl. blended oktatás, probléma alapú tanulás, fordított osztályterem; és a gyors technológiai fejlődés is egyre több lehetőséget, de egyúttal kihívást is nyújt az oktatóknak, pl. a mesterséges intelligencia alkalmazása kapcsán.

Minden oktató esetében fontos, hogy többféle szerepben váljon sikeressé, érezze jól és tartsa magabiztosnak magát, ugyanakkor ezeket a szerepeket számos tényező alakíthatja: az adott **intézményi**, képzési feladatok; tradíciók és kulturális sajátosságok; időszakok és életszakaszok; kollegiális együttműködések és munkamegosztások; a **hallgatói** populáció jellemzői; egyéni ambíciók stb. Az oktatói feladatok változása és bővülése miatt önmagában *már nem elegendő csak azt végiggondolni, hogy minket hogyan tanítottak anno hallgatóként, hanem szükséges tudatosabban készülni ezekre a feladatokra*, aminek áttekintésében kíván segíteni ez a zsebkönyv is.

Az oktatói szerepek értelmezésekor a tanításhoz kötődő alaptevékenységekből érdemes kiindulni. Harden és Crosby már 2000-es cikkükben 12 szerepet azonosítottak (ld. 2. ábra), és már akkor kiemelték, hogy az oktatói szerep nem korlátozódhat csupán az információközvetítésre, hiszen az orvos- és egészségügyi hallgatók tanulásának támogatása ennél sokkal komplexebb. A hat fő szerepkörbe tartoznak: (1) az *információközlő* (2) a *példakép* (3) *facilitátor*, azaz a hallgatói tanulást támogató, illetve egyéni szintű mentorálást, személyre szabott segítséget is nyújtó szerep (4) az *értékelő*, ami vonatkozhat a hallgatói teljesítmények értékelésére vizsgákon és év közben, de a képzés, tanterv egészének, valamint a tanítási gyakorlat értékelésére (5) a *tervező* szerep, ami jelentheti a tantervfejlesztésben való részvételt, megújítást, de az egyes órák, kurzusok szervezését is (6) végül pedig a *tananyagok és módszertanok fejlesztője*, ami jelentheti egy egyetemi jegyzet elkészítését, de e-learninges hallgatói támogató anyagokat, sőt jól kidolgozott szimulációkat, fordított osztálytermi megoldásokat stb. (Harden & Crosby, 2000). Fontos tudatosítani, hogy az oktatói szerepekhez más-más arányban, de szükség van egyfelől orvosi-, egészségtudományi, másfelől oktatási szakértelemre is. Harden és Lilley 2018-as munkájukban az egyetemi praxisok és nemzetközi trendek hatására tovább gondolták az oktatói szerepeket, így néhány fókuszot tovább erősítettek, illetve a szerepeket kibővítették. Erősítették az értékelő szerepkörben a diagnosztikus, az előzetes kompetenciákat feltáró visszajelzést; a tantervfejlesztés és implementálás feladatkörét; de megjelentek új, specifikusabb szerepkörök is a korábbiakhoz képest: a menedzseri és vezetői szerep, valamint a tanítás kutatásához kapcsolódó szerepkör. Az saját oktatói szerepeinek értelmezéséhez, önértékeléséhez tudja használni az [1. sz. mellékletben](#) található kérdőívet.

2. ábra: 12 oktatói szerep (Harden & Crosby, 2000)

3. Mit vár tőlem oktatóként a Semmelweis Egyetem?

A Semmelweis Egyetem oktatói esetén a feladatok és elvárások alapvetően illeszkednek a fentiekben már jelzett, Harden és Crosby (2000) által összefoglalt oktatói szerepekhez azzal, hogy Egyetemünk oktatási stratégiájában kiemelt szerepet kapnak a következők:

- Elméleti és klinikai képzés közeledése
- Gyakorlatorientált, kiscsoportos képzés fejlesztése, előtérbe helyezése
- Hallgatókkal való együttműködés – partnerség

Az Egyetem részéről tehát a cél egy olyan, a XXI. század elvárásainak megfelelő formában és tartalomban működő orvosi és egészség tudományi egyetemi oktatási környezet kialakulása, melyben az egymásra épülő elméleti és klinikai oktatást nyitottan, felkészülten és érdeklődve várják a hallgatók. Mindehhez olyan oktatókra van szükségünk, akik a fenti komplex és súlypontjukat tekintve változóban lévő szerepeket a hallgatók minél magasabb szintű tudásának elérése érdekében, a lehető legmagasabb színvonalon nyújtják. *Sokat adjunk, sokat várjunk!*

4. Hogyan lehetek eredményes az oktatói életutam során?

Bár az oktatóvá válás sokszor szimbolikusan egy pillanat: a múlt tanévben még hallgató voltam, most pedig már én tanítom őket, valójában egy hosszabb tanulási folyamat, ami már hallgatóként elkezdődik. Az oktatói sikerességet a következők segíthetik:

- Az oktatói életút állomásainak tudatosítása, ahogyan éppen ennek a résznek olvasásása közben történik Önnel
- Az oktatókkal szembeni elvárások felismerése
- Az oktatói önismeretünk erősítése

- Az oktatói tanulásunk tervezése
- Az oktatói gyakorlatunk elemzése, reflexiója, értékelése
- A tanítás bizonyítékon alapuló (evidence-based) megközelítésére való építése (pl. az orvosi-, egészségügyi oktatásról szóló kutatások olvasása, konferenciákon való tájékozódás, a saját oktatási gyakorlat kutatása)
- Támogatók és támogatási lehetőségek keresése

Az oktatói életútnak vannak jellemző állomásai; ugyanakkor az is fontos, hogy nincs két egyforma oktatói életút, ezért abban kívánunk segíteni, hogy a saját oktatói elképzeléseit, útját találja meg!

5. Ki segíthet az oktatói életutamon?

Először is fontos annak a tudatosítása, hogy az orvosi diplomától nem váltunk automatikusan pedagógussá is. Ezzel természetesen nem a kezdő oktató elrettentése a cél, hanem annak a ténynek a felismerése, hogy az oktatás, pedagógia területén is tanulnunk kell. Szerencsére az egyetem ezen a területen sem hagy magunkra. Az oktatói életút minden pontján számos segítséget, támogatást kaphat mindenki. Érdemes tudatosítani ezt magunkban és tájékozódni arról, hogy egyáltalán milyen lehetőségek érhetőek az oktatók számára a Semmelweis Egyetemen. Ezek között vannak olyan **tanulási lehetőségek**:

- 1) amelyek **mindenki számára könnyen elérhető, kivitelezhető, a mindennapi munkához kapcsolódó informális tanulási helyzetek**. Ezekben az esetekben alig van szükség plusz energia és idő befektetésére, pl. az oktatók hallgatói véleményezésének elemzése, kollégákkal való megbeszélése, egy-egy tanóra, tantárgy közös tervezése lehet ilyen.
- 2) amelyek **az egyetemen elvárt, az oktatói alapfeladatokhoz kapcsolódó, szervezett tanulási formák**. Ezekre jellemző, hogy csoportosan tanulnak együtt oktatók, akik különböző szakterületekről, szakokról, elméleti és klinikai szakaszból is érkeznek. Az Oktatásfejlesztési, -módszertani és -szervezési Központ (OFMSzK) tart pl. oktatói alapképzéseket.
- 3) továbbá léteznek **ajánlott támogatási formák**, amelyek igénybevétele speciális érdeklődésből, a gyakorlat megújításának igényéből fakadhat (pl. fordított osztályterem alkalmazása, játékosítás, projekt alapú oktatás) vagy határozott célok elérésében, megvalósításában segíthet (pl. egy kurzushoz kötődő online hallgatói gyakorló feladatsor kialakítása) vagy éppen a tanításhoz kötődő nehézségek, kihívások csökkentéséhez járul hozzá (pl. a hallgatóim motiválatlanok, nem értik a magyarázataim).

A lényeg tehát, hogy az oktató tanítási céljaival, kérdéseivel, problémáival egyáltalán nincs egyedül, az alábbi 1. számú táblázat mutatja, hogy mennyire sok mindenkire számíthat. Ugyanakkor arra is érdemes figyelni, hogy az egyes támogatási formák önmagukban a legtöbbször nem elegendőek, mindegyiknek van előnye és hátránya. Igazán eredményessé akkor válik a támogatás, ha az egyes támogatási formák kombinációja jelenik meg az egyéni oktatói célok és igények fényében. A különböző támogatási formák úgyszólván gyakran összekapcsolódnak.

Kire támaszkodhatok?	Hogyan?	Előnye	Hátránya, veszélye
Magamra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A korábbi pozitív és kevésbé pozitív hallgatói tapasztalatok elemzésével ▪ Az oktatói önismeret erősítésével, célok tudatosításával (pl. oktatói szerepekkel kapcsolatos kérdőív kitöltése) ▪ Az óráim előzetes tervezésével és utólagos átgondolásával, reflexiójával ▪ Saját vizsgálat készítése a tanítási gyakorlatról, új módszer kipróbálásáról (pl. hallgatói pre- és posztteszt egy új módszer hatékonyságának kipróbálása kapcsán) 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nem vesz sok időt igénybe. ▪ Nem függ másoktól, pl. ráérnek-e, tudnak-e segíteni. ▪ Rugalmasan és rendszeresen beépíthető a szakmai munkába. ▪ Az oktatói identitást, célok megfogalmazását erősíti. ▪ Segíti az oktatói sikeresség megélését, az oktatói jóllét fenntartását. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Csak erre támaszkodni nehéz, mivel nehéz fejlődni mások új perspektívájának bevonása nélkül.
Hallgatókra	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Egy-egy kurzus, óra kapcsán a hallgatók céljainak, előzetes tudásának feltárásával ▪ Hallgatóktól visszajelzés kérése (célszerű félév közben vagy akkor kérni, amikor még lehet a változtatásokat érvényesíteni) ▪ Oktatói munka hallgatói véleményezésének elemzése, a mögöttes okok keresése ▪ Hallgatói munkák, vizsgák eredményeinek elemzése, a mögöttes okok keresése 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A hallgatók motiváltságát, elköteleződését növeli már az is, hogy megkérdezik a véleményüket, illetve látják, hogy észrevételeiknek következményei vannak. ▪ Bár a hallgatók nem szakemberek, de jól tudják jelezni elakadásaikat, problémáikat, amelyekre reagálva eredményesebbé válhat a tanítás. ▪ Motiválhatja az oktatót is arra, hogy új tanítási megoldásokkal, tanulási feladatokkal, értékeléssel kísérletezzon. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ A probléma felismerése még nem jelenti a megoldását. Ez utóbbihoz gyakran további segítségre van szükség, pl. kollégáktól, publikációkból, konferenciákról. ▪ A hallgatókkal kialakuló kapcsolat különösen fiatal, kezdő oktató esetében könnyen szerepzavarhoz vezethet. Világosan definiálni kell magunkban, hogy "ÉN MÁR NEM VAGYOK HALLGATÓ!"

<p>Kollégákra, kollegiális közösségekre</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kezdő oktatókollégákkal, társakkal való beszélgetés, órák látogatása, visszajelzések adása ▪ Tapasztalt oktató mentorálása (a tanításra való felkészülés támogatása, visszajelzések adása) ▪ Csoportos mentorálás (egy tapasztalt oktató köré több kezdő kolléga gyűlik össze, ekkor a csoport tagjai egymástól is tudnak tanulni) ▪ Teamoktatás, párban tanítás egy másik oktatóval ▪ Intézetben, tanszéken belül vagy akár egy tantárgyat tanító oktatók körében rendszeresebb egyeztetések, közös tervezési, értékelési munkák felvállalása (ezeket gyakorlat-közösségeknek hívjuk), erősítése, működtetése 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Erősítheti az oktató szakmai közösséghez tartozását, ami egyfajta védőhálót jelent, növelheti az oktatói jóllétet, segíthet a kudarcok feldolgozásában. ▪ Segít - főként az oktatói pálya elején - a túlterheltség csökkentésében, egy-egy tanács, problémamegoldási út felvázolása hatékony segítség lehet, tévutakat spórolhat meg. ▪ Közös oktatási segédanyagok létrehozása, egymás rendelkezésére bocsátása – erre a Moodle rendkívüli jó lehetőséget nyújt. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Szakmai közösségek sokszor “benne ragadnak” a rutinjaikban, nehezzé válhatnak az újítások, pedig a hallgatói, társadalmi, szakmai igények is folyamatosan változnak. ▪ Nem mindegyik alkalmazott módszer, tanítási gyakorlat támasztható alá tudományosan, kutatásokkal. ▪ Egy-egy izgalmas szakmai beszélgetés a tanításról nem feltétlenül válik tétté, nem feltétlenül változtatja meg, teszi eredményesebbé a tanítási gyakorlatot.
<p>Oktatás-fejlesztési, -módszertani, -szervezési Központ (OFMSzK)</p>	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Alapképzések ▪ Továbbképzések ▪ EduCafé ▪ EduIdea ▪ EduPub ▪ EduLab ▪ Egyéni konzultációk ▪ Oktatói hírlevél 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Az egyes tanítási helyzeteket, módszereket, problémákat stb. segít egy tágabb összefüggésben elhelyezni, értelmezni vagy éppen a saját kikísérletezett megoldások kapcsán tud „aha” élményt nyújtani. ▪ A pedagógiai értelmezésekkel a tanításhoz kötődő problémamegoldások eredményesebbé válnak. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nagyobb energiát, több időt igényelhet az oktatótól. ▪ Nem minden építhető be közvetlenül az oktatási gyakorlatba.

	<ul style="list-style-type: none"> Honlap: https://semmelweis.hu/oktatasmodzertan/ 	<ul style="list-style-type: none"> Új tanítási módszerek, irányok megismerését segítheti. Új kutatás alapú megközelítések, módszerek, elméletek segíthetik azt, hogy a tanítás szakszerűbbé és eredményesebbé váljon. Új szakemberek, új kollégák, új perspektívák megismerése. 	
Orvos- és egészség-tudomány tanításával foglalkozó tudásbázisok	<ul style="list-style-type: none"> Kézikönyvek (pl. <i>Essential Skills for a Medical Teacher</i>, <i>Routledge International Handbook for Medical Education</i>) Hazai és nemzetközi konferenciák (pl. <i>Association for Medical Education in Europe</i>) Útmutatók, Evidence-based kiadványok (<i>AMEE Guides</i>, <i>BEME Guides</i>) Folyóiratok (pl. <i>Orvosképzés</i>, <i>Medical Teacher</i>, <i>Medical Education</i>) 	<ul style="list-style-type: none"> Naprakésztséget és magas szintű tájékozottságot nyújt oktatóként. A források, anyagok könnyen hozzáférhetők. Lehetőséget teremt egy szélesebb, nemzetközi szakmai közösségbe való bekapcsolódásra, szakmai diskurzusra. Kapcsolatot teremt az oktatási és kutatási tevékenységek közt (ld. ún tanításra és tanulásra vonatkozó tudományosság) 	<ul style="list-style-type: none"> Az elméleti koncepciókat, más támogatási forma nélkül, nehéz alkalmazni. Költség-, és időigényes lehet.

6. Mit tehetek oktatóként én? Hogyan tudom tervezni az oktatói tanulásom?

Talán a legfontosabb annak tudatosítása, hogy az oktatói tanulást is lehet tervezni, csakúgy, mint a kurzusokat, órákat, magát a tanítást. *Az oktatók nap mint nap problémákat oldanak meg* a tanítás és saját oktatói tanulásuk során (pl. hallgatók nem értik az előadást; valamit már tanultak, mégsem tudják; a csoportmunkában nem segítik egymást; elfogy a motivációjuk, kimaradnak a kurzusról; az egyik kollégája másképp tanítja a tananyagot, mást emel ki lényeges fókuszra; a kutatási tevékenység mellett kevés idő jut az oktatásra). Ahhoz, hogy a problémák megoldása hosszú távon eredményes legyen a hallgatók tanulása és az oktatói jóllét és sikeresség szempontjából is **tudatos tervezésre** van szükség, nem ad hoc problémamegoldásra vagy irreális vállalásokra. Ebben a legnagyobb segítséget a következők nyújtják:

3. ábra: PDCA-ciklus

- **Az oktató tanításának és saját oktatói tanulásának tudatos összekapcsolása: a tanítás elemzése, reflexiója.**

Azaz a tanítási célok kitűzése (pl. képes legyen a hallgató a gyógyszerek minőségének biztosítására a gyártástól a felhasználásig), megvalósítása, értékelése és újragondolása körkörös működésében (PDCA) a saját tanulási szükségletek és igények azonosítása és tervezése (pl. világosan el tudom-e magyarázni a lépéseket, megfelelő gyakorlati feladatokat adok a minőség-ellenőrzés végzéséhez?).

Tipppek és trükkök: *Mit jelent ez a gyakorlatban? Az egyetem kiváló lehetőséget és terepet biztosít az előadás, szeminárium, prezentáció begyakorlásához, az ilyen irányú képességek fejlesztéséhez. Ha nem tehernek, hanem lehetőségnek tekintjük azt, hogy egy-egy gyakorlatot, szemináriumot rövid időn belül akár négyszer-öttször is elő kell adnunk, akkor ebből a tényből előnyt is kovácsolhatunk. A többszöri ismétlés lehetőséget biztosít arra, hogy a gyakorlatok, szemináriumok közben ne csak saját magunkra és a mondandónkra, hanem a hallgatókra is oda tudjunk figyelni. Az ő visszajelzéseik, kérdéseik, értetlen pillantásaik rengeteget segítenek abban, hogy észrevegyük, hol és mely pontokon szükséges változtatnunk. Ez a változtatás jelentheti egy-egy fogalom leírásának a módját éppen úgy, mint a teljes gondolatmenet módosítását, a hallgatók számára érthetőbb formába öntését. Célszerű ezeket az alkalmakat úgy tervezni, hogy lehetőleg a gyakorlat, szeminárium után azonnal, de mindenképpen még aznap, írásban is fel tudjuk jegyezni legfontosabb élményeink, a tapasztalt kihívásokat és javítási ötleteink.*

- **Annak tudatosítása, hogy milyen oktatói céljaim vannak, milyen értékeket képviselek oktatóként** (pl. fontosnak tartom-e a gyakorlatorientált tanítást, kompetencia alapú oktatást, a támogató tanulási légkör kialakítását). Ez abban is segít, hogy váratlan szituációkban is ezzel összhangban tudjunk döntéseket hozni.

Tipppek és trükkök: *Ennek a döntésnek a meghozatala nem egyszerű feladat. Több vizsgálat is igazolta, hogy tanárok oktatók gyakran követnek a gyermekkorukban saját pedagógusaiktól látott oktatási, módszertani mintákat. Éppen ezért fontos, hogy amennyiben lehetőségünk van rá, többféle oktatói, előadói stílust képviselő kolléga munkáját is megfigyelhessük. Így valóban lehetőségünk nyílik arra, hogy ne csak az elsőként szembejövő, hanem a hozzánk közel álló módszertant és eszköztárat tudjuk kiválasztani. Nagy segítséget jelent ebben a folyamatban, amennyiben lehetőségünk van rá, az **óralátogatás**. Bár az anyaintézetünk oktatási szokásai és profilja nyilvánvalóan határokat szab a fantáziánknak, mégis nagyon fontos, hogy a rendelkezésre álló lehetőségek közül a számunkra legkényelmesebb legjobban passzolót válasszuk ki, mert csak ebben a környezetben fogjuk otthonosan, biztonságban érezni magunkat a hallgatóink előtt. Erre a biztonságra pedig minden oktátónak, de különösen a kezdőknek nagy szükségük van!*

- **A tanév tervezésének átgondolásába érdemes az (közös) oktatói tanulási lehetőségeket is beépíteni:** tanszéki és egyéni szinten is szükséges átgondolni a tanulási lehetőségeket, vállalásokat és az egymás közti tudásmegosztási formákat. Közös akadémiai naptárt is érdemes ennek érdekében készíteni.

Tipppek és trükkök: *Fontos, hogy a különböző szervezeti egységek a szakmai megbeszélések mellett alkalmat találjanak az oktatási témájú egyeztetésekre is. Amennyiben ez intézeti szinten nem működik, próbáljunk kisebb csoportokat létrehozni, ahol ilyen témákról tapasztalt oktatók bevonásával őszintén beszélhetünk.*

Alapvető fontosságú nemcsak az intézeten belül, de intézetek között is egyeztetni a tananyagot. Ennek két fontos hozadéka lesz. Egyrészt a hallgatók elkerülik a párhuzamosságokat, unalmas ismétléseket, másrészt az intézetek megőrizhetik hitelességüket azáltal, hogy nem közvetítenek egymásnak ellentmondó információkat a hallgatók számára.

1. melléklet: Önértékelő kérdőív az oktatói szerepekről

Gondolja végig, hogy milyen erősségű elvárásokat lát a Semmelweis Egyetem felől és saját maga hogyan észleli jelenlegi helyzetét, valamint milyen jövőbeli irányok felé szeretne menni? A jövőbeli terveknél érdemes egy kb. 1-3 éves intervallumra gondolnia.

OKTATÓI SZEREPEK	Fontossága az egyetem szempontjából					Jelenlegi személyes elköteleződés					Jövőbeli célom				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Információközlő															
1. Előadó a tanteremben															
2. Gyakorlatvezető a klinikai képzésben															
Példakép															
3. Oktatói példa															
4. Szakemberként modell (pl. orvos, szakdolgozó)															
Facilitátor, segítő															
5. Mentor, szakmai tanácsadó, tutor stb.															
6. A hallgatók tanulásának támogatója (pl. segít a csoportos munkában, gyakorlaton, problémamegoldásban)															
Értékelő															
7. Értékelő, vizsgáztató (a hallgatói teljesítmény értékelésének tervezésében, lebonyolításában résztvevő)															
8. Képzésértékelő (a tanterv és a tanítási gyakorlatok értékelője)															
Tervező															
9. Tantervfejlesztő (a tantervi újítások résztvevője)															
10. Kurzus, modul, tanóra tervezője															
Tan- és módszertani anyagok fejlesztője															
11. Tanulási segédanyagok készítése, új módszertani megoldások kidolgozása															
12. Tananyagfejlesztés (jegyzetek, e-tananyagok készítése)															

A kérdőív Harden & Crosby, 2000 és Harden & Laidlaw (2012): *Essential Skills for a Medical Teacher*, Elsevier. 238.o. alapján készült.

2. melléklet: Szempontok az óralátogatásokhoz

Az óralátogatások, hospitálások akkor válhatnak az oktatói tanulás hatékony eszközeivé, ha az egy tudatos tervezési folyamatra épít, ahol az órát tartó és az órát látogató kolléga közösen tudja átgondolni a látogatás előtt, alatt és után a hospitálás célját, folyamatát és tanulságait. Ehhez szolgál segítségül az alábbi két, a Semmelweis Egyetemen kialakított szempontrendszer: A) típus, amikor egy vezető oktató óráját látogatja meg egy hospitáló, tanulni szándékozó kolléga és B) típus, amikor egy vezető oktató támogatást, visszajelzést kér a szupervizor kollégától.

A. A VEZETŐ OKTATÓ ÉS HOSPITÁLÓ KOLLÉGA ÓRALÁTOGATÁSI FORGATÓKÖNYVE

Előzetes megbeszélés:

oktató:

- kontextus adása (kurzus bemutatása: tanítási célok, munkaforma, hallgatói csoport stb.)
- instruktorkonferencia/óraterv bemutatása (tartalmi fókuszok, az óra íve, időkeretek, tevékenységek stb.)

látogató:

- kérdések, az óralátogatás céljának megfogalmazása

Megj.: Tisztázandó, hogy a hospitáló kolléga a szakmai tartalomban jártas-e (pl.: belső utánpótlásképzés keretében van jelen) vagy tisztán módszertani szempontból figyel-e meg az órát! Amennyiben a tartalomban jártas, a tartalmi elemeket előzetesen egyeztetni szükséges, hogy az órán a módszertani megfontolásokra tudjon fókuszálni!

Óralátogatás:

oktató:

- hallgatók előzetes tájékoztatása (lehetőleg előző órán) az óralátogatásról
- látogató bemutatása a hallgatóknak
- látogató felkészítése szükség esetén (munkavédelem, betegbiztonság stb.)
- látogató elhelyezése a térben, szerepének tisztázása (megfigyelő, résztvevő stb.)

látogató:

- megfigyelési szempontok: instruktorkonferencia/óraterv megvalósulása (tartalmi fókuszok, az óra íve, időkeretek, tevékenységek stb.)
- részvétel az oktatóval és a hallgatói csoporttal egyeztettek szerint
- saját benyomások gyűjtése (csoportdinamika, oktatói attitűd, hallgatói attitűd, oktató-hallgató/hallgató-hallgató interakciók stb.)

Utólagos megbeszélés (debriefing):

oktató:

- instruktor tematika/óraterv hallgatói csoportra szabott megvalósulása, a tervezettől való eltérések miéértje és hogyanja
- módszertani megfontolások, további variációs lehetőségek megosztása (pl.: más hallgatói csoport, technikai akadály stb. esetén)
- reflexió a saját oktatói teljesítményre
- reflexió a hallgatói csoport munkájára

látogató:

- saját benyomások megosztása (élmények, dilemmák, megfigyelések stb.)
- reflexió a saját gyakorlatba való beépíthetőségre, megvalósíthatóságra
- további kérdések feltevése, szükség esetén egyéb módszertani támogatás kérése

B. VEZETŐ OKTATÓ ÉS SZUPERVIZOR KOLLÉGA HOSPITÁLÁSI FORGATÓKÖNYVE

Előzetes megbeszélés:

oktató:

- kontextus adása (kurzus bemutatása: tanítási célok, munkaforma, hallgatói csoport stb.)
- instruktor tematika/óraterv bemutatása (tartalmi fókuszok, az óra íve, időkeretek, tevékenységek stb.)

látogató:

- kérdések megfogalmazása
- az oktató tanulási, visszajelzési igényeinek egyeztetése

Óralátogatás:

oktató:

- hallgatók előzetes tájékoztatása (lehetőleg előző órán) az óralátogatásról
- látogató bemutatása a hallgatóknak
- látogató felkészítése szükség esetén (munkavédelem, betegbiztonság stb.)
- látogató elhelyezése a térben, szerepének tisztázása (megfigyelő, résztvevő stb.)

látogató:

- megfigyelési szempontok: instruktor tematika/óraterv megvalósulása (tartalmi fókuszok, az óra íve, időkeretek, tevékenységek stb.)
- részvétel az oktatóval és a hallgatói csoporttal egyeztettek szerint
- saját benyomások gyűjtése (csoportdinamika, oktatói attitűd, hallgatói attitűd, oktató-hallgató/hallgató-hallgató interakciók stb.)

Utólagos megbeszélés (debriefing):

oktató:

- instruktorkatematika/óraterv hallgatói csoportra szabott megvalósulása, a tervezettől való eltérések miéértje és hogyanja
- módszertani megfontolások, további variációs lehetőségek megosztása (pl.: más hallgatói csoport, technikai akadály stb. esetén)
- reflexió a saját oktatói teljesítményre
- reflexió a hallgatói csoport munkájára

látogató:

- saját benyomások megosztása (élmények, dilemmák, megfigyelések stb.)
- reflexió az oktatói munkára (SWOT-jelleggel)
- további javaslatok felvetése, szükség esetén egyéb módszertani támogatás felajánlása

Megj.: Tisztázandó, hogy a szupervizorkolléga a szakmai tartalomban jártas-e (pl.: belső utánpótlásképzés keretében van jelen) vagy tisztán módszertani szempontból figyelie meg az órát! Amennyiben a tartalomban jártas, a tartalmi elemeket előzetesen egyeztetni szükséges, hogy az órán a módszertani megfontolásokra tudjon fókuszálni!

Válogatott olvasmányok

Átfogó művek

Dent, J. A., Harden, R. M. & Hunt, D. (2017). *A Practical Guide for Medical Teachers*. 5th Edition. Elsevier.

Harden, R. M. & Laidlaw, J. M. (2012). *Essential Skills for a Medical Teacher. An introduction to teaching and learning in medicine*, Elsevier Publishing.

Kiss Levente (2019). A graduális orvostudás nemzetközi trendjei, *Orvostudás*, 3. sz., 653-660.

Az oktatói szerep értelmezéséhez

Åkerlind, G. S. (2011). Separating the 'teaching' from the 'academic': Possible unintended consequences. *Teaching in Higher Education*, 16(2), 183–195.

<https://doi.org/10.1080/13562517.2010.507310>

Beijaard, D., Meijer, P. C. & Verloop, N. (2004). Reconsidering research on teachers' professional identity. *Teaching and Teacher Education*, 20 (2): 107-128.

Harden, R. M. & Crosby, J. (2000). A good teacher is more than a lecturer – the 12 roles of teacher, *Medical Teacher*, *AMEE Guide 20.*, 22(4): 334-347.

Harden, R. M. & Lilley, P. (2018). *The eight roles of the medical teacher: the purpose and functions of a teacher in the healthcare professions*. Elsevier.

Kálmán Orsolya (2019). Az oktatók szakmai fejlődése: az oktatói identitás alakulása és a tanulás módjai. *Neveléstudomány*, 7 (1), 74-97. DOI: 10.21549/NTNY.25.2019.1.6

Karakitsiou, D., Markou, A., Kyriakou, P., Pieri, M., Abuaita, M., Bourousis, E., Hido, T., Tsatsaragkou, A., Boukali, A., De Burbure, C. & Dimoliatis, I. (2012). The good student is more than a listener - The 12+1 roles of the medical student. *Medical Teacher*. 34. e1-8. 10.3109/0142159X.2012.638006.

Trautwein, C. (2018). Academics' identity development as teachers, *Teaching in Higher Education*, 23 (8), 995-1010. DOI: 10.1080/13562517.2018.1449739

Van Dijk, E. E., Van Tartwijk, J., Van Der Schaaf, M. F., & Kluijtmans, M. (2020). What makes an expert university teacher? A systematic review and synthesis of frameworks for teacher expertise in higher education. *Educational Research Review*, 31, 100365.

<https://doi.org/10.1016/j.edurev.2020.100365>

Van Lankveld, T., Thampy, H., Cantillon, P., Horsburgh, J., & Kluijtmans, M. (2021). Supporting a teacher identity in health professions education: AMEE Guide No. 132. *Medical Teacher*, 43(2), 124–136. <https://doi.org/10.1080/0142159X.2020.1838463>

Az oktatók tanulásának értelmezéséhez

Bukovinszky Anna (2019). Az oktatói munka hallgatói véleményezése a Semmelweis Egyetem Általános Orvostudományi Karán, *Orvosképzés*, 3. sz., 643-648.

De Carvalho-Filho, M. A., Tio, R. A., & Steinert, Y. (2020). Twelve tips for implementing a community of practice for faculty development. *Medical Teacher*, 42(2), 143-149.

<https://doi.org/10.1080/0142159X.2018.1552782>

Kálmán Orsolya (2021). A tanulásközpontú felsőoktatás. Oktatók a tanításról, tanulásról és szakmai fejlődésről, L'Harmattan, Bp.

<https://www.openaccess.hu/relation/17953?destination=node/17758&language=hu>

Könings, K. D., Mordang, S., Smeenk, F., Stassen, L., & Ramani, S. (2021). Learner involvement in the co-creation of teaching and learning: AMEE Guide No. 138. *Medical Teacher*, 43(8), 924-936.

<https://doi.org/10.1080/0142159X.2020.1838464>

Steinert, Y. (2020). Faculty development: From rubies to oak. *Medical Teacher*, 42(4), 429-435.

<https://doi.org/10.1080/0142159X.2019.1688769>